

<https://doi.org/10.16926/eat.2026.15.12.pl>

eLocator/Article ID: eat-2026-rec-02

Jarosław JAGIEŁA

<https://orcid.org/0000-0001-5025-0767X>

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

e-mail: jaroslaw.jagiela@ujd.edu.pl

[rec.] Agata Ribay (2025). *Ku witalności i świadomości w pracy doradczej. Analiza transakcyjna w poradnictwie zawodowym*. Olsztyn: Wojewódzki Urząd Pracy, ss. 340

Jak cytować [how to cite]: Jagieła, J. (2026). [rec.] Agata Ribay (2025). *Ku witalności i świadomości w pracy doradczej. Analiza transakcyjna w poradnictwie zawodowym*. Olsztyn: Wojewódzki Urząd Pracy, ss. 340. *Edukacyjna Analiza Transakcyjna*, 15, Article eat-2026-rec-02. <https://doi.org/10.16926/eat.2026.15.12.pl>

Można zaryzykować stwierdzenie, iż pośród wszystkich dziedzin analizy transakcyjnej doradztwo, a w szczególności doradztwo zawodowe, nie jest najbardziej rozwijane i doceniane. O edukacyjnej AT już nie wspomnę. Od początku, jak wiadomo, niepodzielnie prym wiedzie psychoterapia. Z uznaniem należy zatem odnotować fakt pojawienia się pozycji wydawniczej reagującej na ten niedosyt i wypełniającej lukę wydawniczą. Hasło witalności i świadomości, zawarte w tytule książki, o której będzie tu mowa, wskazuje kierunek pracy doradczej. Od siebie dorzuciłbym jeszcze odpowiedzialność oraz wolność wyboru. „Ta książka – pisze we wstępie autorka – jest zaproszeniem do wspólnej podróży ku uważności, świadomości i kompetencji, do kreatywności, witalnej energii i pozytywnej wizji człowieka w pracy doradczej. Wizji skoncentrowanej na zasobach, a także współtworzeniu realistycznych i przepełnionych życiową energią rozwiązań”. Nie tylko klient pozostaje w tym opracowaniu w centrum procesu doradczego, ale również sam doradca zaproszony jest do autorefleksji nad swoją osobowością, historią życia oraz posiadanymi umiejętnościami.

Struktura książki jest przejrzysta i dobrze opracowana. Na początku, po krótkiej charakterystyce założeń analizy transakcyjnej, Agata Ribay umieszcza tę koncepcję w teorii i praktyce doradczej. Wskazuje na cele doradztwa zawodowego w perspektywie AT oraz dokonuje przeglądu rozumienia terminu „poradnictwo” spotykanego w polskiej literaturze.

Rzecz jasna nie sposób omówić wszystkich zagadnień, jakie pojawiają się w tym obszernym opracowaniu, przywołajmy zatem tylko o niektóre kwestie. Pierwszy z rozdziałów poświęcony jest wartościom i podstawom etycznym praktyki z wykorzystaniem analizy transakcyjnej. Określone zostają jako:

szacunek, samookreślenie, ochrona, odpowiedzialność oraz zaangażowanie w relacje. Umieszczając tego rodzaju zagadnienia na samym początku, autorka, jak się można domyślać, wskazuje na ich szczególną wagę. Tym bardziej że wszystkie te wartości i zasady etyczne są dalej wnikliwie omawiane oraz uzasadniane. Drugi rozdział obejmuje wprowadzenie do teorii i praktyki analizy transakcyjnej. Warto zasygnalizować, iż korzyści z przeczytania tej części mogą mieć nie tylko doradcy, ale także wszyscy ci, którzy chcą zapoznać z samą AT i jej zakresem. W rozdziale tym przedstawiono szeroki obszar zagadnień i modeli oraz ich praktyczne zastosowanie w poradnictwie. Zabrakło mi tu jednak jednej z kwestii, która również, jak sądzę, godna jest zauważenia, a dotyczy problematyki adaptacji osobowości. Trudno zaprzeczyć, że klient doradztwa zawodowego może niejednokrotnie ujawniać pewne cechy świadczące o jego orientacji charakterologicznej. Refleksyjny i wnikliwy doradca może (jeśli potrafi?) to dostrzec. Inaczej bowiem do swoich problemów i wyborów zawodowych będzie podchodził klient ujawniający cechy unikające, symbiotyczne czy wreszcie narcystyczne lub anankastyczne. To zapewne można potraktować jako margines doradztwa w tej dziedzinie, ale jak sądzę wart jest on uwagi. Doradca nie musi w tym wypadku być wytrawnym psychologiem klinicznym, aby tego typu wiedzę mógł wykorzystać w dobry i pożyteczny dla klienta sposób. Rozdział trzeci dotyczy zasobów klienta wynikających między innymi z jego stanów Ja oraz samej relacji doradczej. Nie bez wpływu i znaczenia są tutaj również zasoby samego doradcy. Kolejny, niezwykle interesujący rozdział poświęcony jest sztuce relacji doradczej. Słowo „sztuka” pada nieprzypadkowo. Autorka ma bowiem świadomość, iż relacji międzyludzkich nie da się zbudować nawet na najbardziej wnikliwych, ale sztywnych oraz sformalizowanych schematach poznawczych. Najlepszy nawet model nie jest w stanie odzwierciedlić niepowtarzalność, dynamikę i konieczną elastyczność tego wszystkiego, co tak naprawdę dzieje się między ludźmi w momencie wzajemnych odniesień.

Ostatni rozdział dotyczy wpływu historii osobistej i skryptu życiowego na tożsamość zawodową i ścieżkę kariery. Cóż to za fascynujący temat! Wobec skryptu transgeneracyjnego, mającego znaczenie przy wyborze zawodu i wpływającego na przebieg życia osobistego, nie może przejść obojętnie nikt, kto choć trochę obserwuje swoich bliźnich, a być może też samego siebie. Próbowałem swego czasu, w sposób daleki od doskonałości, przyrzeć się temu problemowi, który socjologowie określają jako dziedziczenie pozycji społecznej (Jagiela 2006/2007), odpowiedzieć sobie na pytanie: jak to się dzieje, że często dzieci lekarzy zostają lekarzami, dzieci sędziów wybierają studia prawnicze, a niektóre zawody są kontynuowane przez wiele kolejnych pokoleń? Co o tym decyduje, jakie czynniki świadome i nieświadome odgrywają tutaj rolę? Czy prawdziwa jest maksyma mówiąca, iż wszyscy w jakimś stopniu jesteśmy uwikłani. Jak wcześnie tego rodzaju skrypt zawodowy się ujawnia? Jak to możliwe, że kilkuletni Stanisław Barańczak w liście do swojej babci zapewnia, że będzie w przyszłości poetą, czy Kamil Stoch w krótkim wywiadzie telewizyjnym planuje, jako mały chłopiec, karierę olimpijskiego skoczka narciarskiego? Przykłady można by mnożyć. Obok samej kategorii skryptu upomniałbym się też przy okazji o pojęcie biegu życia, które odzwierciedla charakter wyborów i kariery zawodowej. Skrypt życiowy, jak wiadomo, jest planem zapoczątkowanym we wczesnym dzieciństwie, natomiast bieg życia może wynikać ze skryptu, ale też ze zdarzeń zewnętrznych, dziedziczności czy niespodziewanych wydarzeń lub autonomicznych decyzji. Bieg życia informuje więc o tym, co tak naprawdę działało lub aktualnie dzieje się w świecie danej osoby. Pomocnym narzędziem może być tzw. labirynt skryptowy. Jest to diagram umożliwiający prześledzenie przez doradcę i klienta scenariusza życia w perspektywie historycznej oraz aktualnej, ze szczególnym uwzględnieniem trasy przetrwania Małego Profesora w stosunku do programu, nakazów czy zakazów rodzicielskich. Może wskazywać choćby tylko przyczyny i charakter zmiany zawodu lub miejsca pracy. Mówi, w jaki sposób klient porusza się czasem po utrwalonych ścieżkach własnego skryptu. Niektóre z nich mogły powstać jako sposób przetrwania lub przystosowania się do doświadczeń z przeszłości i wpływają na aktualne wybory. Rozpoznanie tych ścieżek pozwala lepiej zrozumieć, skąd przychodzimy, jaką drogą zawodową podążamy i czy nadal chcemy nią iść. Warto, aby także doradcy zawodowemu i ten aspekt nie umknął uwadze.

Autorka chętnie dzieli się swoimi własnymi bogatymi doświadczeniami zawodowymi i przemyśleniami, dlatego ośmiela mnie to do przywołania jednego z własnych odległych wspomnień sięgających dzieciństwa. Na lekcji wychowawczej w siódmej lub ósmej klasie szkoły podstawowej (zapewne w ramach preorientacji zawodowej) nauczycielka zapytała nas, uczniów, o plany na przyszłość. Leszek, mój

kolega z ławy szkolnej, zdeklarował: „Ja będę adwokatem”. Gdy później spytałem go, dlaczego ostatecznie tak zdecydował, odpowiedział mi zrezygnowany: „Mój ojciec jest adwokatem”, a po chwili dodał trochę zrezygnowany: „...jaki ja mam w takim razie wybór?”. Minęło wiele lat. Łatwo się domyślić, iż znana teraz kancelaria adwokacka szkolnego kolegi znajduje się nieopodal sądu w moim rodzinnym mieście. Czy tak się stać musiało? Czy jest to nieuchronny proces? Krytycy koncepcji skryptu w analizie transakcyjnej zarzucają jej nadmierny determinizm. Zapominają jednak, że remedium na nieuniknioność losu w naszym życiu tkwi w świadomości i wolności wyboru każdego człowieka oraz w dążeniu do autonomii. Nie oznacza to jednak, że ostatecznie i bezapelacyjnie rozstrzygamy sami o własnym życiu. Jednak decydujemy czasem bardziej, niż nam się to może wydawać.

Jestem przekonany, że nawet certyfikowani analitycy transakcyjni odnajdą w książce coś ciekawego, inspirującego i wartego wykorzystania. Z całą pewnością będą to świetnie opracowane pomysły ćwiczeń odnoszące się do poszczególnych działów AT. Trochę zazdroszczę wspaniałych pomysłów. Ale nie tylko. Dany fragment zaskakuje czasem zdziwieniem, że umknął naszej uwadze. Dla przykładu: odkryłem dla siebie diagram funkcjonalnych stanów Ja Raymonda Hostie, którego nie znałem, a który w sposób ciekawy koresponduje ze znanym modelem FF płynności funkcjonalnej Susannah Temple. Dodajmy jeszcze, że autorką tej wyśmienitej i z dużym znanstwem napisanej książki jest Agata Ribay, doświadczona trenerka, nauczycielka i superwizorka analizy transakcyjnej w dziedzinie doradztwa (PTSTA). Wykorzystuje AT do pracy doradczej we Francji. Pełni też funkcję przewodniczącej Komisji Etyki Polskiego Towarzystwa Analizy Transakcyjnej.

Zauważmy jeszcze stronę techniczną opracowania. Znacznie ułatwiają lekturę książki ikony identyfikujące treści oraz orientację w zakresie danej części. A zatem są to znaki obrazujące: definicje i opisy teoretyczne, szczególnie istotne elementy teorii lub wskazówki, przykłady i ćwiczenia, a wreszcie zachęta do autorefleksji. Nie sposób nie dostrzec dużej staranności wydawniczej tej publikacji, choćby w kwestii graficznej, a jest to zasługa Marianny Witkowskiej, której wysiłek należy docenić. Można rzec, iż osiągnęła w tej dziedzinie szczyty doskonałości.

Chciałbym podzielić się jeszcze jedną refleksją. Autorka ograniczyła obszar poradnictwa do pomocy udzielanej przez pracownika urzędu pracy w rozwiązywaniu problemów zawodowych, planowania kariery, wyboru lub zmiany zawodu czy poszerzenia swoich kompetencji. Tak został określony cel i zamierzenie książki. Nie sposób jednak, abym jako przedstawiciel nurtu edukacyjnego AT nie upomnieć się w tym miejscu o system doradztwa zawodowego w polskich szkołach – poczynając od przedszkola, szkołę podstawową, po licea, technika i szkoły branżowe. Odpowiednie przepisy określają ramy programowe i precyzują zadania doradcy zawodowego w tej dziedzinie (Rozporządzenie MEN, 2019), wpisując ten rodzaj działalności w zakres pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Wczytując się w poszczególne punkty i treści programowe tego rozporządzenia, łatwo zobaczyć je przez pryzmat AT, dostosowany rzecz jasna do percepcji i rozumienia uczniów. Wspomnijmy tylko, że obok współpracy z instytucjami zewnętrznymi pojawiają się także różne formy i metody zajęć, takie jak: warsztaty, targi edukacyjne, konsultacje indywidualne. Być może książka zainspiruje samą autorkę lub innych doradców zawodowych do podjęcia tego tematu.

Niewątpliwie dużą wartością książki jest jej wymiar praktyczny. Teoria służy tu tylko do podbudowy i ukazania konkretnych sytuacji, jakie mają miejsce w relacjach klient–doradca zawodowy. Dostarcza też wiedzy, po którą mogą sięgnąć adepci analizy transakcyjnej. Miejmy nadzieję, że opracowanie spotka się dużym zainteresowaniem czytelników, którzy będą skłonni włączyć analizę transakcyjną w zakres swoich kompetencji.

Wszystkim zainteresowanym polecam tę wspaniałą lekturę.

Bibliografia

- Jagięła, J. (2006.2007). Znaczenie skryptu (script life) jako nieświadomego przekazu międzygeneracyjnego w kształtowaniu się tożsamości jednostki. W: K. Rędziński, I. Wagner (red.), *Wielokulturowość w przestrzeni edukacyjnej*. Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza, 365–374.
- Rozporządzenie MEN z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego.